

MÁRAI SÁNDOR

A BARÁTSÁGRÓL...

Nincs emberi kapcsolat, mely megrendítőbb, mélyebb lenne, mint a barátság. A szerelmesek, igen, még a szülők és gyermekek kapcsolatában is mennyi az önzés és a hiúság! Csak a barát nem önző; máskülönben nem barát. Csak a barát nem hiú, mert minden jót és szépet barátjának akar, nem önmagának. A szerelmes mindig akar valamit; a barát nem akar önmagának semmit. A gyermek mindig kapni akar szüleitől, túl akarja szárnyalni atyját; a barát nem akar kapni, sem túlszárnyalni. Nincs titkosabb és nemesebb ajándék az életben, mint a szükséztől, megértő, türelmes és áldozatkész barátság. S nincs ritkább.

Montaigne, mikor eltűnődött az érzés fölött, mely La Boétie-hez fűzte, ezt mondta: „Barátok voltunk... Mert ő volt ő, s mert én voltam én.” Ez felette pontos. S Seneca ezt írja egyhelyt Luciliusnak: „Aki barát, szeret, de aki szeret, nem mindig barát.” Ez a megállapítás több is, mint pontosság: ez már az igazság. Minden szeretet gyanús, mert önzés és fukarság lappang hamujában. Csak a barát vonzalma önzetlen, benne érdek, sem az érzékek játéka. A barátság szolgálat, erős és komoly szolgálat, a legnagyobb emberi próba és szerep.



HAMVAS BÉLA

A BARÁTSÁG

A barátságnak három kizáró oka van: a hiúság, a gőg és az irónia. Az Én felülemelkedésnek ez a három alapformája. Mind a három lezár és kirekeszt. Mind a három autista magatartás, és az az ember használja, aki minden áron különbözni akar. A hiúság a másik emberben csak tükröt keres és talál; a gőg csak szolgát és alárendeltet akar, akit megvethet; az irónia csak tökéletlenséget. Tudjuk, hogy mindenki tükör, szolga és tökéletlen. De ezt is tudjuk, hogy nem ez a fontos. A barát magát teszi tükörré, szolgává, tökéletlenné. S aki

ezt nem érti, és hasonlival nem viszonozza, az nem az embert sérti meg, hanem a barátságot. 17. A barátságnak négy formája van: a hősiesség, az intim, a szellemi és a játékos. De az igazi barátság mind a négyet egyesíti, s ezért nyugodtan mondható, hogy ez a barátság négy dimenziója. A hősiesség az, hogy feláldozom érte életemet; a szellemi az, hogy ahol együtt vagyok veled, az a szellem világa; a játék az, hogy oly vidáman játszom veled, mint a gyermek; az intim az, hogy feltárom magam. 18. Goethe mondja, hogy nem elég, ha az ember barátjéért életét hajlandó feláldozni meggyőződését is meg kell tagadni érte. 19. Hogy az antik világban Philiát mennyire ismerték, mutatja, hogy csak ott volt szobra. Később a szobor vagy egyetlen embert ábrázolt, a halhatatlan Ént, vagy csoportot, a halhatatlan közösséget. A halhatatlan kettőt elfelejtették.

Harmodios és Aristogeiton, a két athéni férfi emléke a barátság szobra. Megvan benne az, ami a barátságban lényeges: a lét rejtélyes megkettőződése, annyira, hogy ha csak egy férfi állana ott, az ember tudná, hogy valaminek csak a fele. Lawrence a Medvevadász és a delaware indiánfőnök barátságáról azt mondja: mélyebb, mint a rokonság, mélyebb mint az apaság, mélyebb, mint az anyaság, mélyebb, mint a szerelem olyan mély, hogy már nincs benne sem szeretet, sem szerelem so deep that it is loveless. Eltűnt belőle minden vonzalom, rokonszenv, kívánság, vágy, szenvedély, olyan mélyen van, hogy oda az ember már csak a legmélyebb gyökereivel ér le. Ebben a mélységben csend van, zavartalan nyugalom és mozdulatlan béke. Ez az idill világa. Ez az aranykor. Ami a szerelemben csak ritkán, pillanatokra teljesül, a határtalan megnyugvásból kiragyogó boldogság: az a barátságban állandóan jelen van. A barátságot arról ismerem meg, hogy idillikus. A közösség ezt a csendet nem ismeri. Az aranykori közösség a földön még nem valósult meg. A békét a magányos is, csak ha az istenek különösen kedvelik, egyszer élheti át. A barátságban ott lebeg akkor is, ha a két barát harcba indul, akkor is, ha az erdő szélén a tűz mellett falatozik, akkor is ha játszik, akkor is, ha az egyik a tengeren túl, a másik a tengeren innen él, egymástól tízezer mérföldnyire.

Úgy látszik, az idilli létbe lépni egyedül csak az istenek kegyéből lehet és szabad; közösen, úgy látszik, legalább egyelőre, nem is lehet. Férfi és nő sohasem tud annyira egybenőni, hogy az aranykor nekik megnyíljon tovább, mint egyetlen pillanatra. A barátság azzal kezdődik, hogy mind a ketten az idillibe lépnek. S itt nincs szükség vágyra, kívánságra, erőre, küzdelemre; az idill nem ismer hiányt és minden szenvedélyt kielégít. Ezért a barátság mélyebben van, mint a szeretet és mélyebben, mint a szerelem. Ami a létnek abba a